

Diskusjon av regelstyringsbegrepet: Forslag til anvendbare begreper

Tore Vignes¹ og Jon A. Løkke²

¹OsloMet og ²Høgskolen i Østfold

Anvendt atferdsanalyse i Norge har vært preget av tiltak basert på prompting, shaping, tegnøkonomisystemer, klare mål, endring av avgrensede atferdskjeder og systematisk forsterkning. Kontingensformet atferd har vært i fokus. Regelstyrt atferd, eller instruert atferd, har hatt mindre plass i praksis. En åpenbar grunn er at atferdsanalysen fant en nisje i omsorgen for personer med utviklingshemming og særlig institusjonsomsorgen med verbalt svake personer. Utviklingen av anvendt atferdsanalyse skjedde i den nissen. Vekten på kontingensforming kan også skyldes at litteraturen om regelstyrt atferd er komplisert, og at begrepene ikke er lette å forholde seg til. Begrepene «pliance, tracking og augmenting» har ikke funnet sine norske navnesøsken og inngår ikke i den anvendte atferdsanalytikerens hverdag. Begrepene er en utvikling av Skinners arbeider med regelstyring og problemløsning, og har fått en plass i tredje generasjons kognitiv atferdsterapi som langt på vei har utviklet seg på siden av anvendt atferdsanalyse. Det er derfor flere grunner til at vi forenkler regelstyringsbegrepene og foreslår norske betegnelser som fanger hovedinnholdet. Det kan være at en forenkling og fornorsking kan gjøre andre fagtradisjoner oppmerksomme på det viktige faglige bidraget som regelstyring eller regelfølgning utgjør. Eksempelvis er regelfølgning aktuelt for å forstå hva verdier er og dermed er regelfølgning sentralt for tredje generasjons atferdsterapi. For den anvendte atferdsanalysen kan forenklingen av regelfølgingsbegrepene innebære at atferdsanalytikere får et bredere repertoar av funksjonelle analyser og teknikker: både kontingensforming og regelfølgning. Vi har som intensjon å forenkles og klargjøre hva som kan legges i regelfølgning på norsk. Helt konkret foreslår vi å forenkles begrepene pliance og tracking til «konstruert regel» og «naturlig regel». Augmenting mener vi dekkes av begreper som motiverende operasjoner – dermed bruker vi lite tid på det begrepet. Vi foreslår også regelgiver og regelfølger som navn på aktørene i den verbale episoden som regelfølgning innebærer.

Nøkkelord: Verbal atferd, regelstyring, regelfølger, regelgiver, norske hverdagsbegreper, tracking, pliance, konstruerte regler, naturlige regler

Discussion of the concept of rule management: Suggestions for applicable terms

Applied behavior analysis in Norway has been characterized by interventions based on prompting, shaping, token economy systems, clear goals, changing behavior chains and systematic reinforcement. Contingency shaped behavior has been in focus. Rule - governed behavior, or instructed behavior, has had less place in practice. An obvious reason is that behavior analysis found a niche in the care of people with developmental disabilities and especially institutional care for verbally impaired people. The development of applied behavior analysis occurred in that niche. The emphasis on contingency shaped behavior may also be due to the fact that the literature on rule-governed behavior is complicated, and that the concepts are difficult to relate to. The concepts “pliance, tracking and augmenting” have not found their Norwegian namesakes and are not part of the everyday life of the applied behavior analyst. The concepts are a development of Skinner’s development of rule-governance and problem solving and have been given a place in third-generation cognitive behavior therapy, which has largely developed alongside applied

---

Tore Vignes er kontaktperson for artikkelen (tore.vignes@lyse.net). Det er ingen interessekonflikter knyttet til manuskriptet

behavior analysis. There are therefore several reasons why we simplify the concepts and propose Norwegian terms that capture the main content. It may be that simplification, and translation can make other professional traditions aware of the important professional contribution that rule-governed behavior implies. For example, rule-governed behavior is relevant to understanding what values are and thus central to third-generation behavioral therapy. Mastering both contingency shaping and rule-following broadens the possibilities for functional analysis and interventions. Our proposals for new concepts are “konstruerte regler” for pliance and “naturlige regler” for tracking. We argue that augmenting is not necessary in practice. We also propose rule-giver and rule-follower as names for the actors in the verbal episode that rule following involves.

Keywords: Verbal behavior, rule-governed behavior, rule-follower, rule-giver, Norwegian everyday concepts, tracking, pliance, konstruerte regler, naturlig regler

---

Verbal atferd, snakkeratferd, lytteratferd og regelstyrt atferd

Språk, tenking og kommunikasjon er viktige temaer som danner basis og innhold i det meste av psykologien. Atferdsanalysen har i alle fall siden 1957 hatt sin egen forståelse av dette feltet gjennom det som grovt sett kan kalles verbal atferd. B. F. Skinners (1957) *Verbal Behavior* er kanskje den mest berømte boka som finnes innenfor den atferdsanalytiske tradisjon. Termen verbal atferd referer her i stor grad til snakkerens atferd, selv om lytterens atferds atferd må inkluderes for en full forståelse av språk. De verbale operantene som beskrives i *Verbal Behavior* er å forstå som funksjonelle klasser av snakkeratferd (mand, tact og flere klasser verbal atferd under kontroll av verbale stimuli), mens lytteratferd fikk en mye mer overflattisk behandling i boken. På den annen side var den øvrige psykologien og lingvistikken på 1950-tallet hovedsakelig opptatt av lytteratferd (typiske kommunikasjonsmodeller der informasjon overføres og ett hovedpoeng er om budskapet forstås av mottakeren eller lytteren). Fokus på snakkeratferd fylte da kanskje et slags tomrom. I årene som har gått har lingvistikken blitt mer opptatt av snakkeratferd og atferdsanalysen mer av lytteratferd (se blant annet Schlinger, 2008). Denne historikken har så langt ført til at verbal atferd (altså snakkeratferd) har en sentral

plass i begrepsapparatet og inkluderes i det som regnes som grunnleggende kompetanse for en atferdsanalytiker med respekt for seg selv, mens lytteratferd er et tema som langt på vei overlates til andre fagfelt. Da kalles lytteratferd gjerne språkforståelse, grammatikk, lingvistik eller noe lignende.

Lytterbegrepet er imidlertid ikke helt klart definert. Skinner (1957) beskriver at lytteren kan være både nonverbal og verbal. Når lytteren er nonverbal fungerer den som «audience» og formidler forsterkning for snakkeren, men når lytteren gjør verbale handlinger endres lytteren til snakker. Det er denne tosidigheten som har vært det tradisjonelle fokus i atferdsanalytisk tradisjon, snakkeratferd er ikke mulig uten en lytter og vice versa. Ut fra denne atferdsanalytiske verbale atferdsteorien har det oppstått en kategori som kalles regelstyrt atferd. Regelstyrt atferd ble først beskrevet av Skinner (1966/69) i et forsøk på en operant analyse av problemløsning. Problemer er situasjoner der personen mangler en effektiv respons som vil redusere deprivasjon eller fjerne ubehag, og verbale instruksjoner eller regler kan være nyttige remedier. Regler defineres av Skinner som kontingens-spesifiserende stimuli som er verbale beskrivelser av relasjonen mellom miljø og atferd. En annen måte å si det på er at det er beskrivelser av elementer i fremtidige tretermkontingenser eller FAK (Foranledning, Atferd, Konsekvenser).

Regelstyring kan fungere som et kraftfullt verktøy for å løse problemer, særlig de som oppstår fra mangel på responsalternativer, begrensninger i atferdsrepertoaret, eller fravær av diskriminative stimuli. Skinner (1966/69) mener at i det operante paradigmet handler problemløsning om å konstruere diskriminative stimuli som kan lede til løsninger når responsalternativer mangler. Prosessen med å overføre slike stimuli mellom individer er effektiv ettersom kontingensbeskrivelser kan nå mange mennesker samtidig og over tid. Slike beskrivelser står i kontrast til kontingensformet atferd som krever direkte erfaring med forsterkningsbetingelser. Diskriminative stimuli som kan lede til løsninger kan folkelig, og med Skinner i bakhånd, omtales som råd, løfter, advarsler og trusler – mer om det senere. For en systematisk beskrivelse av temaet regelstyrt atferd på norsk er Holden (2010) en sentral kilde.

Anvendt atferdsanalyse i Norge har vært preget av tiltak basert på prompting, shaping, tegnøkonomisystemer, klare mål, endring av avgrensede atferdskjeder og systematisk forsterkning. Kontingensformet atferd har vært i fokus. Regelstyrt atferd, eller instruert atferd, har hatt mindre plass i praksis. En åpenbar grunn er at atferdsanalysen fant en nisje i omsorgen til personer med utviklingshemming og særlig institusjonsomsorgen med verbalt svake personer. Utviklingen av faget skjedde i den nisjen. Vekten på kontingensforming kan også skyldes at litteraturen om regelstyrt atferd er komplisert, og at begrepene ikke er lette å forholde seg til. Selv om regelstyring har vært en del av den atferdsanalytiske tradisjonen har den ikke vært fullt inkludert. Den kanskje mest brukte læreboken i anvendt atferdsanalyse (som gjerne kalles «The White Book» siden førsteutgaven fra 1987 var hvit), Cooper et al. (2020), finner plass til mye – men regelstyrt atferd får ingen omfattende omtale, da begrepet bare nevnes 10 ganger i teksten. Når regelstyring første gang nevnes er det som én av to måter å lære på, der den andre er kontingensforming (s. 58). Nettopp denne

tosidigheten kan være litt problematisk. Det fremstilles som vi har to valg når det kommer til læring, kontingensforming eller regelstyring, men virkeligheten er mer at disse læringsformene går hånd i hånd (som også Holden (2010) er inne på). Det blir ofte hevdet at regelstyrt atferd har flere problematiske sider (som redusert sensitivitet for kontingenser og rigiditet), og en kan nesten få inntrykk av det er som et «hår i suppen». Det er bedre å si, som Hayes (1989), at regelstyring gjør oss til mennesker - det kan være svært problematisk fra tid til annen.

Regelstyring som begrep og regelfølgning i praksis

Temaet regelstyring må betraktes som svært relevant for atferdsanalytikere. Konseptet burde ha en langt mer sentral plass innenfor den anvendte atferdsanalysen. Et mulig problem er at begrepet, regelstyrt atferd, får folk til å reagere negativt eller i beste fall fører det til misforståelser. I normal-språket vil det å være regelstyrt sjelden være positivt. Det å være regelstyrt forbindes gjerne med rigiditet, tvangslidelse og lignende. På den annen side vil det å kunne følge regler bli vurdert som positivt, fornuftig, rasjonelt og intelligent. Det er med andre ord «styring» som er den delen av «regelstyring» som gjør begrepet problematisk ved at det antyder en overdreven grad av påvirkning. Kan det tenkes at begrepet bør klargjøres og redigeres for å unngå misforståelser og kanskje føre til at vi får nye venner? Et slikt argument kunne imidlertid blitt brukt mot mange av de etablerte begrepene i atferdsanalyse. Holden (2016) har argumentert for at «verbalt påvirket atferd» er et godt alternativ, ikke minst som følge av at det brukes av RFT- og ACT-miljøet. Han nevner også «verbalt styrt atferd» som en mulighet. Å endre «regel» til «verbalt» mener vi blir misvisende da det legger en problematisk vid definisjon av regelstyrt atferd til grunn. Vi mener begrepet regelstyring bør bestå, men det kan være en god ide å først og fremst bruke begrepet som et eksperimentelt/konseptuelt begrep. Da

beholder vi det opprinnelige begrepet, mens vi kan anvende regelfølgning som praktisk begrep som er forståelig og ikke minst mer akseptabelt for folk flest. Regelstyrt atferd innebærer, i all hovedsak, at en regel blir formulert av en person (regelgiver) og så følges av en annen (regelfølger). Denne type atferd kan omtales som regelfølgning. Regelfølgning tenker bør vi anvendes til praktiske og anvendte formål. Vi tenker ikke at regelfølgning innebærer noe annet enn regelstyrt atferd, men å bruke regelfølgning i praktiske sammenhenger mener vi kan bidra til at kommunikasjon med andre blir enklere, samt at fokus legges tydelig på den riktige aktøren i samhandlingen. Vi bør da i størst mulig grad anvende regelgiver og regelfølger som begrep for aktørene, altså regelstyrings parallell til snakker og lytter i verbal atferd. På denne måten har vi en mulighet til å være klare og tydelige når vi snakker om regelstyrt atferd og samtidig poengtere at det ikke er det samme som verbal atferd, selv om det er til dels store overlapp mellom klassene.

Relational Frame Theory: Pliance og Tracking

Regelstyring som teoretisk fenomen har utviklet seg siden Skinners første bidrag på 60-tallet. Særlig med Hayes (1989) fulgte en utvikling av regelstyringsteorien med funksjonelle begreper gjennom Relational Frame Theory (RFT) der verbale sammenhenger og verbale stimuli beskrives som en stor kompleksitet. Hayes argumenterer for at begrep knyttet til «regel» bør være et praktisk begrep fremfor teknisk beskrivelser (Hayes et al., 2001, s. 108). Fra denne tradisjonen kommer klassifikasjonen, *pliance*, *tracking* og *augmenting*, der regelstyrt atferd hevdes å være delt inn i funksjonelle klasser (Zettle & Hayes, 1982; Hayes et al., 2001). Her er de tydelige på at utgangspunktet er Skinners (1957) funksjonelle enheter for snakkeratferd, der de to viktigste er *mand* og *tact*. *Pliance* står i relasjon til *mand*, og *tracking* i relasjon til *tact*. Den tredje enheten, *augmen-*

ting, har ingen klar parallell og eksisterer ikke i ren form – bare sammen med en av de to andre. Vi konsentrerer oss først og fremst om *pliance* og *tracking*, da *augmenting* er et kompliserende begrep som ikke nødvendigvis bør anvendes i praktiske sammenhenger. I Hayes et al. (2001) er beskrivelsene sammenfallende med Zettle og Hayes (1982), men som følge av at RFT har blitt utviklet er relasjonell respondering tatt inn i definisjonen:

Pliance is rule-governed behavior under the control of a history of socially-mediated reinforcement for coordination between behavior and antecedent verbal stimuli (rule), in which that reinforcement is itself delivered based on a frame of coordination between the rule and behavior. (s. 108)

Tracking is rule-governed behavior under the control of a history of coordination between the rule and the way the environment is arranged independently of the delivery of the rule. (s. 109)

Pliance innebærer at det er *regelfølgning i seg selv som er sakens kjerne*, og det må være en relasjon mellom regelgivers atferd og regelfølgers atferd fordi konsekvensene leveres av regelgiver basert på regelfølgning. En innforstått forutsetning er at regelgiver (eller snakker) og regelfølger (eller lytter) også kan eksistere som to repertoarer hos samme person. Slik Skinner (1966/69) omtaler «løfte» og «trussel» er det eksempler på denne type regler - *pliance*. Den verbale stimulusen i regelen vil her klassifiseres som en *mand* basert på funksjon.

Tracking er litt enklere ved at regelen enkelt og greit er en beskrivelse av hvordan omgivelsene er arrangert. «Råd» og «advarsler» er eksempler fra Skinners terminologi (1966/69). Den verbale stimulusen i regelen klassifiseres som en *tact*.

Hayes et al. (2001) skriver at det også kan være andre verbale operanter involvert, både ved *pliance* og *tracking*, og gir et eksempel der en regel har de formelle egenskaper til en *tact*, men opprettholdes som en *pliance*. Det de beskriver er en *mand* i *tact*-form (ser ut som *tact*, men fungerer som *mand*).

Et problem med en slik argumentasjon er at det er fokus på form og ikke funksjon. Zettle og Hayes (1982) viser til et eksempel der en forelder ser på termometeret og sier til barnet *Det er kaldt ute* (formelt sett en tact), og barnet tar på jakken fordi *forelder krever det* (pliance). Det verbale utsagnet ble oppfattet av barnet som et krav (mand) og det må da også klassifiseres som en mand basert på funksjonen det faktisk har. Om barnet hadde oppfattet utsagnet som en tact, ville regelen blitt klassifisert som tracking basert på funksjon. Et funksjonelt aspekt tilsier at det er regelfølgeres atferd som må være avgjørende for om regler skal klassifiseres som pliance eller tracking, basert på om verbale stimuli responderes til som henholdsvis mand eller tact. En klar styrke i denne todelingen er at det er en parallell klassifikasjon av lytteratferd til de to mest grunnleggende verbale operantene, slik at vi har et mer eller mindre sammenhengende system som dekker både snakkeratferd og lytteratferd eller regelfølgning (se Tabell 1).

Harte og Barnes-Holmes (2021) konkluderer med at *pliance* og *tracking* ikke er avgrensede funksjonelle klasser som egner seg i eksperimentelle studier, men er likevel presise nok til å fungere som praktiske

begrep. For at *pliance* og *tracking* skal være fungerende begrep for norske praktikere mener vi det er nyttig med en norsk terminologi som er selvforklarende og funksjonelt definert. Holden (2010) har oversatt *pliance*, *tracking* og *augmenting* direkte til norsk, og skriver at regelfølgning kan deles inn i tre funksjonelle klasser: *følgning*, *sporing* og *økning*. *Følgning* innebærer atferd påvirket av sosialt formidlet forsterkning med samsvar mellom verbale stimuli og handlinger. *Sporing* handler om å erfare og vurdere konsekvensene av egne handlinger basert på verbale stimuli. En stor utfordring her er at *følgning* og *sporing* kan være vanskelig å skille da de betyr omtrent det samme, og vi kan heller ikke se at de har blitt benyttet i særlig grad. Vi har ikke bedre forslag til direkte oversettelse av *pliance* og *tracking*, men vil heller gå i en mer pedagogisk retning. *Konstruerte regler* og *naturlige regler* er våre forslag til forenkling og forbedring.

Funksjonelle enheter av regelfølgning: naturlige regler og konstruerte regler

Regler basert på tact, vil kunne fungere som foranledning for lytters atferd. Dette gjelder særlig i helt grunnleggende læring. Slik vi forstår definisjonen av tracking skal

Tabell 1. Utvikling og sammenhenger i begreper.

1957	1966 /69	1982	1987	2001	2026
Verbal atferd	Regelstyring	Utvikling I	Utvikling II	Utvikling III	Regelfølgning
	Kontingens-spesifiserende		Funksjons- endrende		
Snakker og lytter					Regelgiver og Regelfølger
Mand	Løfte og Trussel	Pliance (<i>verbal foranledning er mand</i>)		Forsterkning sosialt mediert og koordinasjon mellom regel og følgning av regel er det viktige	Konstruerte regler (<i>personlige regler i mand-form</i>)
Tact	Råd og Advarsel	Tracking (<i>verbal foranledning er tact</i>)		Forsterkning i et naturlig miljø for koordinasjon mellom regel og fremtidige tretermskontingenser	Naturlige regler og <i>løst formulerte endringsspor eller kontakter med retninger i livet</i>

Skinner, 1957; Skinner, 1966/69; Zettle & Hayes, 1982; Schlinger & Blakely, 1987; Hayes et al., 2001; Vignes & Løkke, 2026. Utvikling I, II & III henspiller på noen viktige begrepsmessige utviklingstrekk nevnt i teksten.

det være en viss korrespondanse mellom regelen, hvordan omgivelsene er arrangert og det regelfølger gjør. Regelen må skape en forskjell for at begrepet skal være meningsbærende. Eksempelvis når det blir sagt *Det er kaldt ute*. Lytteren har erfart å fryse tidligere, sier *takk* og tar på en varm jakke før en går ut. En slik regel vil være funksjonsendrende siden det var regelen som førte til at den varme jakken ble valgt. Regler basert på tact vil da være funksjonsendrende og regelens primære funksjon er som en motiverende operasjon. En slik bruk av tracking-begrepet skiller seg fra lytteratferd knyttet til tact som primært fungerer som diskriminativ stimulus. Det er derfor fornuftig å skille mellom enkle og komplekse tact (slik det gjøres i RFT). Det som er sentralt for klassifikasjon som tracking er funksjon, altså at konsekvens av regelfølgning formidles av det naturlige miljøet. Dette er i tråd med eksempler brukt av Hayes et al. (2001). Den alminnelige bruken av regel henleder mot bestemmelser, normer, verdier, prinsipp, skikk, regelmessighet og lovmessighet, altså noe som er felles for mange. En regel basert på en kompleks tact er med andre ord sammenfallende med den alminnelige bruken av regel. Funksjonen slike regler har er at de opprettholdes av det naturlige miljøet, og vi kan da kalle de for *naturlige regler*. Dette vil være et godt praktisk begrep som er forståelige for folk flest.

I pliance er regelgivers verbale atferd en mand, som innebærer at konsekvens formidles basert på regelfølgning i korrespondanse med denne manden. Når regelen presenteres etableres samtidig regelfølgning som en relevant atferd for å oppnå en bestemt konsekvens. Eksempelvis når det blir sagt *Ta på varm jakke før du går ut*. Lytteren har tidligere erfart at det er lurt å gjøre som regelgiver vil, sier *ok* og tar på en varm jakke før en går ut. Uten regelen var muligheten til å gjøre atferden der, men det var ingen relevant motivasjon for å utføre atferden. Slik vi ser det vil regler basert på mands være funksjonsendrende i tråd med Schlingers (1990) forslag om at regelbegrepet brukes

i de sammenhenger der verbale stimuli har funksjonsendrende effekt på regelfølgerens atferd og kontingenser (foranledninger og forsterkende hendelser). På en enkel måte kan vi da si at å følge en mand vil være regelfølgning. Mand-følgning vil da være et mulig begrep, som langt på vei er selvforklarende for denne funksjonen, og inkluderer å følge både enkle og komplekse mands. I praktiske sammenhenger vil mand-følgning imidlertid kunne fortone seg som et for teknisk begrep. Denne pliance-formen for regelfølgning forutsetter at det er en *relasjon* mellom regelgiver og regelfølger da konsekvensen leveres av regelgiver basert på regelfølgning, og regelen er *bare* gjeldende for regelfølger. En kan da si at regelgiver har konstruert en regel gjeldende for regelfølger. Basert på funksjonen regelen faktisk har, vil konstruerte regler være et godt praktisk begrep. Konstruert vil språklig fungere som en kontrast til naturlig. Denne formen for regelfølgning innebærer en relasjon (ikke nødvendigvis som i privat, mer som i kontakt) mellom regelgiver og regelfølger, og av den grunn har vi også benyttet personlige regler som et forklarende begrep. Vi ser imidlertid at det er en fare for at personlige regler forstås som private regler i form av å være egenformulerte, og det vil absolutt ikke være dekkende for begrepet. Vi mener at *konstruerte regler* kan fungere som et godt praktisk begrep for regler basert på mands.

En mulig svakhet ved begrepene er at både naturlige regler og konstruerte regler spesifiserer egenskaper ved regelen og i mindre grad atferd. For å få en fullstendig og funksjonell definisjon er det nødvendig å ha med regelfølgning, altså regelfølgning basert på naturlige eller konstruerte regler. På den måten er det tydelig at det er snakk om en bestemt atferdsform (regelfølgning) og det spesifiseres hvordan regelfølgningen opprettholdes (naturlig av miljøet eller konstruert av regelgiver). Vårt forslag til en praktisk terminologi, avledet fra pliance- og tracking-definisjonene, vil da bli slik: Regelfølgning innebærer at en regel er en innvirkende variabel på atferd i form av å

være funksjonsendrende. En regel som er en kompleks tact kalles en *naturlig regel*. Hvis regelen er i mand-form, eller er en mand, kalles det *en konstruert regel*. Regelfølgning basert på naturlige og konstruerte regler kan da kalles henholdsvis *naturlig regelfølgning* og *konstruert regelfølgning*.

Hva regelstyrt atferd ikke bør være: lytteratferd

Verbal atferd er i utgangspunktet vidt definert i form av at verbal atferd er hvilken som helst atferd forsterket gjennom andre personers atferd (Skinner, 1957). Det innebærer at hverken forutgående stimulering, respons eller konsekvens er ulik ikke-verbal atferd. Den eneste unike egenskapen er at verbal atferd forsterkes gjennom andres atferd, mens ikke-verbal atferd forsterkes direkte gjennom mekanisk handling. Dette skillet kan beskrives som sosial forsterkning versus automatisk forsterkning. Med en så vid definisjon av snakkeratferd er det naturlig at lytteratferd defineres tilsvarende bredt. Det er andre personers atferd som verbal atferd forsterkes gjennom. Denne vide definisjonen har særlig blitt kritisert i RFT (Törneke, 2010). Et viktig poeng er at snakkeratferd og lytteratferd er to logisk sett ulike klasser atferd som dekker det mest grunnleggende ved språklig atferd.

Regelstyring har tatt litt av den plassen som lytteratferd burde hatt, slik vi ser det. Problemet oppstår når vi ser på hvordan regelstyrt atferd omtales. I Cooper et al. (2020) defineres regelstyrt atferd slik: *Rule-governed behavior, also called instructional control, occurs when verbal stimuli (rules) occasion behavior, alter motivating operations, and/or specify the consequences of that behavior. Rules can come from other people or people can generate their own rules* (s. 562). Det er en romslig definisjon som dekker mye forskjellig atferd, med det til felles at det er verbale stimuli som er opphavet. Et problem her er at det er tilstrekkelig at en verbal stimulus fungerer som diskriminativ stimulus for en

atferd for at det skal kalles regelstyrt atferd. Definisjonen er ellers helt på linje med Catania's (2013) vide definisjon som sier at regelstyrt atferd er *Behavior under the control of verbal antecedents* (s. 463). I praksis innebærer formuleringene at regelstyrt atferd og lytteratferd i stor grad er sammenfallende kategorier. Det kan vi kalle en vid forståelse av begrepet regelstyrt atferd, og vi vil da hevde at begrepet i beste fall synes pussig.

Skinner (1957) beskriver at lytteren kan være både nonverbal (fungerer som «audience») og formidler forsterkere for snakkeren) og verbal. Når lytteren gjør verbale handlinger endres imidlertid lytteren til snakker, og denne delen faller i alle tilfeller utenfor regelstyringsbegrepet. Å fungere som «audience» og formidle forsterkere for snakkeren vil innebære atferd som er under kontroll av verbale foranledninger. Den vide forståelsen av regelstyrt atferd innebærer i praksis at all reaksjon på verbale stimuli kan kalles regelstyrt atferd, men det er ikke noen grunn til å bruke noe annet enn kategorien lytteratferd om dette. Holden (2010) skriver at det er enighet om at et minstekrav til en regel er at den spesifiserer atferd. Vi er enig i at dette kan være et minstekrav, men basert på den vide forståelsen er ikke dette tilfellet. Eksempelvis er en tact i form av «det er en bil» en foranledning for lytteratferden «ja visst». Lytteratferden er her under kontroll av en verbal stimulus, men den spesifiserer ikke atferd. Den vide forståelsen innebærer følgelig ikke at en regel spesifiserer atferd, snarere er det slik at lytteratferd og regelstyrt atferd i stor grad er ett og det samme. Det innebærer at vi må snevre inn fra den vide definisjonen for å finne noe som kan og bør omtales som regelstyrt atferd. Det er forøvrig flere, med Schlinger (1990) som den tydeligste, som har påpekt at regler bør være betydelig snevrere definert enn den vide definisjonen av regelstyrt atferd.

Et viktig poeng ved begreper som anvendes er at de kan være mer eller mindre dekkende for et kontinuum. Læring foregår fra det enkle til det komplekse over et helt

liv, både hva angår verbal og ikke-verbal atferd. Et annet poeng er at tematikken som sorterer under verbal atferd representerer en svær kompleksitet med en gang de mest grunnleggende ferdigheter er ervervet.

Hva regelstyring kan være: funksjonsendrende

Et vesentlig problem knyttet til feltet regelstyrt atferd er at det er snakk om en svær kompleksitet. Regelstyrt atferd kan innebære verbale stimuli i alle mulige former – herunder også privat atferd. Vi skal ikke her ta på oss å diskutere alle sider ved et slikt konsept, men heller konsentrere oss om en praktisk tilnærming. Med praktisk menes at konseptet kan være til nytte i anvendt atferdsanalyse.

Når det gjelder definisjon av regler, er det en viss uenighet. Skinner (1966/69) beskrev regler som kontingens-spesifiserende stimuli, mens Catania (2013) definerte regelstyrt atferd som handlinger påvirket av verbale foranledninger. Holden (2010) skriver at det er enighet om at en regel må spesifisere atferd og presenteres før den aktuelle handlingen utføres. Dessuten bør atferden ikke være et resultat av forsterkningsbetingelser som stemmer overens med regelen. Videre påpeker Holden (2010) at vi ofte følger regler som er ufullstendige. En regel trenger ikke alltid å spesifisere forsterkning eller konsekvenser for å bli fulgt. Vi kan følge regler som ikke gir en klar beskrivelse av kontingenser, mens vi ignorerer regler som gjør det.

I litteraturen skilles det mellom regler som spesifiserer konsekvenser og regler som ikke gjør det. Dette kalles gjerne fullstendige og ufullstendige regler. Kun fullstendige regler sammenfaller med Skinners (1966/69) definisjon av regelstyrt atferd, som innebærer at hele kontingensen spesifiseres. Å bruke begrepet regel på en slik måte harmonerer strengt tatt godt med den alminnelige forståelsen av begrepet. Det som er uklart er hvordan denne spesifiseringen skjer, og ikke minst hva som spesifiseres, og vekten

på å beskrive hva en regel inneholder vil også medføre et problem ved at form og ikke funksjon blir det vesentlige (se Hayes et al., 2001, s. 17). Eksempelvis vil utsagnet *Det er kaldt ute* kunne ha samme funksjon som *Det er kaldt ute, ta på deg en varm jakke så du ikke fryser*. Begge utsagnene kan medføre at du tar på deg jakke. Det ene utsagnet implisitt, det andre eksplisitt. En fullstendig regel forteller eksplisitt hva konsekvensen er. I en ufullstendig regel er konsekvensen implisitt. Et skille mellom implisitte og eksplisitte konsekvenser fokuserer på form fremfor funksjon. En funksjonell definisjon bør da ikke skille på regler i form av å være fullstendige eller ufullstendige. I den grad regelstyringsbegrepet skal være funksjonelt kan det ikke være et krav om at en regel skal spesifisere konsekvenser.

En løsning er foreslått av Schlinger (1990) som enkelt og greit foreslår at regelbegrepet brukes i de sammenhenger der verbale stimuli har funksjonsendrende effekt på regelfølgerens atferd. Her kan vi snakke om funksjonsendrende i form av stimuli og hendelser som *ikke har funksjon* fra før og hendelser som har en *annen funksjon* fra før. Det innebærer at en regel ikke skal fungerer som en diskriminativ stimulus. På denne måten blir enkle former for verbal atferd utelukket fra regelbegrepet. Dette synes å kunne være logisk, men det har ikke avstedkommet en klassifikasjon som er basert på en slik inndeling. På den annen side er det ikke slik at det er motstridende til de begrepene (klassifikasjonen) som anvendes innen RFT.

Følger vi Schlinger (1990) bør regelbegrepet snevres inn til å gjelde i de sammenhenger der verbale stimuli har funksjonsendrende effekt på regelfølgerens atferd, som også er sammenfallende med den praktiske bruken av både pliance og tracking. I vår forståelse av hva regelfølgning innebærer legger vi til grunn at regelbegrepet anvendes der verbale stimuli har funksjonsendrende effekt på regelfølgerens atferd. Det innebærer et funksjonelt aspekt der regelens form er underordnet.

Hva skal vi da gjøre med den tredje formen som er beskrevet?

Augmenting, den tredje kategorien som Zettle og Hayes (1982) har beskrevet, blir omtalt som en subtil kategori som ikke har en klar parallell til en funksjonell enhet hos snakker. Den opptrer ikke alene, men vil fungere sammen med en av de to andre formene, eksempelvis i form av autoklitisk atferd. Hayes et al. (2001, s 109) beskriver kategorien på denne måten: *Augmenting is rule-governed behavior due to relational networks that alter the degree to which events function as consequences. There are two types of augmentals, motivative and formative.*

I følge Schlinger (1990) innebærer regelfølgning at verbale stimuli har funksjonsendrende effekt på regelfølgerens atferd. Her kan vi snakke om funksjonsendrende i form av stimuli og hendelser som *ikke har funksjon* fra før - som overlapper med *formative augmentals* (eller *dannende økning*), og stimuli og hendelser som har en *annen funksjon* fra før - som overlapper med *motive augmentals* (eller *motiverende økning*). De to måtene regler kan være funksjonsendrende på vil med andre ord langt på vei gjøre denne spesifikke klassifikasjonen med dannende og motiverende *augmenting* overflødig.

Noe som endrer måten hendelser fungerer på som konsekvenser, inngår fullt og helt i konseptet som kalles motiverende operasjoner (Michael, 1993; Vignes, 2002). Et spørsmål er om *augmenting* er et begrep som er nødvendig, eller om det like greit å referere til det som en kompleks verbal motiverende operasjon. Hayes et al. (1989) skriver det enkelt og greit slik: *We have to deal with motivation* (s. 203), og sier rett ut at en augmental er en verbal stimulus som også fungerer som en etablerende stimulus (s. 206). Det kan dermed synes som at *augmenting* som funksjonell klasse er unødvendig. Den kontrollende variabelen for regelfølgning vil primært fungere som en motivasjonell variabel.

Det bør være tilstrekkelig å påpeke at verbale stimuli som regelfølgning er kontrollert av kan være komplekse, der særlig

autoklitisk atferd kan inngå, og være funksjonsendrende på to måter, i form av stimuli og hendelser som *ikke har funksjon* eller har en *annen funksjon* fra før. *Augmenting* er da et unødvendig kompliserende begrep som ikke bør anvendes i praktiske sammenhenger.

Oppsummering

Som begrep bør regelstyrt atferd bestå, men til praktiske formål er det bedre at denne type atferd kan omtales som regelfølgning da dette både er forståelig og mer akseptabelt for folk flest. Vi kan anvende regelgiver og regelfølger som begrep for aktørene for å være klare og tydelige når regelfølgning omtales. Regelfølgning innebærer at en regel er en innvirkende variabel på atferd i form av å være funksjonsendrende. En regel som er en kompleks tact kalles en *naturlig regel*. Hvis regelen er i mand-form, eller er en mand, kalles den en *konstruert regel*. Verbale stimuli som regelfølgning er kontrollert av kan være nær sagt uendelig komplekse og være funksjonsendrende på to måter, i form av stimuli og hendelser som *ikke har funksjon* eller har en *annen funksjon* fra før.

Ved en slik forenkling av begrepene som nevnt ovenfor mister en kanskje noe presisjon, men det er til å leve med hvis en oppnår å ha begreper som blir bedre forstått og da mer brukt. Vi har argumentert for at begrepene i alle fall er dekkende for et praktisk fagområde, samt at de er kan være med på å skape en mer helhetlig begrepsforståelse innen tematikken språk og atferdsanalyse. Begrepene til Zettle og Hayes (1982) er ment å være praktiske begreper for å dekke et felt som er preget av en kompleksitet som ikke er mulig å beskrive fullt ut i praktiske settinger. Både *konstruerte* og *naturlige regler* kan være enten helt eller delvis basert på privat atferd, slik at observasjon og analyse i stor grad må bygge på fortolkninger og/eller subjektive data. I et slikt felt er det behov for å gjøre store forenklinger i begrepsapparatet for at det skal kunne ha en praktisk verdi.

Veien videre

Vi ser for oss at denne forenklingen kan være til nytte når komplekse regler, som i verdier og verdiutsagn, skal formuleres i terapeutisk arbeid. Peláez og Moreno (1999) lanserte en taksonomi med fire dimensjoner, utvidet av Peláez (2013) med en femte dimensjon, for å definere regler. Dimensjonene dreier seg om hvor eksplisitte reglene er, kompleksiteten, tidsdimensjonen, kongruens og regelens kilde – deg selv eller andre. Denne taksonomien kan være utgangspunkt for en «sjekkliste» for kvaliteten på verdiformuleringen. Inndelingen kan altså fungere som et praktisk verktøy i atferdsanalytisk praksis som innebefatter klienter uten kognitiv svikt og som er samtalebasert. I forlengelsen så er en mulig praktisk anvendelse av de fem dimensjonene å anvende klassifikasjonen som et analyseredskap for å forstå og/eller endre egen og andres praksis som både snakker og lytter (eller regelgiver og regelfølger), og bidra til utvikling av effektive prosedyrer basert på eksisterende kunnskap om forsterkning, stimuluskontroll og motiverende operasjoner.

Referanser

- Catania, A. C. (2013). *Learning* (5. utg.). Sloan Publishing, LLC.
- Cooper, J. O., Heron, T. E. & Heward, W. L. (2020). *Applied behavior analysis* (3. utg.). Pearson.
- Harte, C. & Barnes-Holmes, D. (2022). The status of rule-governed behavior as pliance, tracking and augmenting within relational frame theory: Middle-level rather than technical terms. *The Psychological Record*, 72, 145-158. <https://doi.org/10.1007/s40732-021-00458-x>
- Hayes, S. C. (Red.). (1989). *Rule-governed behavior: Cognition, contingencies and instructional control*. Plenum.
- Hayes, S. C., Barnes-Holmes, D. & Roche, B. (2001). *Relational frame theory: A post-Skinnerian account of human language and cognition*. Plenum Press.
- Hayes, S. C., Zettle, R. D. & Rosenfarb, I. (1989). Rule-following. I S. C. Hayes (Red.), *Rule-governed behavior: Cognition, contingencies and instructional control* (s. 191-220). Plenum.
- Holden, B. (2010). Språk, regelstyring og bevissthet. I S. Eikeseth & F. Svartdal (Red.), *Anvendt atferdsanalyse: Teori og praksis* (s. 80 – 99). Gyldendal.
- Holden, B. (2016). Atferdsanalytiske begreper på norsk. Er de gode, bør noen forbedres, og hvordan kan vi eventuelt gå fram? *Norsk Tidsskrift for Atferdsanalyse*, 43, 199-215.
- Michael, J. (1993). Establishing operations. *The Behavior Analyst*, 16(2), 191-206. <https://doi.org/info:doi/>
- Peláez, M. (2013). Dimensions of rules and their correspondence to rule-governed behavior. *The European Journal of Behavior Analysis*, 14(2), 259-270. <https://doi.org/10.1080/15021149.2013.11434459>
- Peláez, M. & Moreno, R. (1999). Four dimensions of rules and their correspondence to rule-governed behavior: A taxonomy. *Behavioral Development Bulletin*, 8(1), 21-27. <https://doi.org/10.1037/h0100528>
- Schlinger, H. D. (2008). Listening is behaving verbally. *The Behavior Analyst*, 31(2), 145-161. <https://doi.org/10.1007/BF03392168>
- Schlinger, H. D. (1990). A reply to behavior analysts writing about rules and rule-governed behavior. *The Analysis of Verbal Behavior*, 8, 77-82.
- Schlinger, H. D. & Blakely, E. (1987). Function-altering effects of contingency-specifying stimuli. *The Behavior Analyst*, 10(1), 41-45. <https://doi.org/10.1007/BF03392405>
- Skinner, B. F. (1957). *Verbal behavior*. Appleton-Century-Crofts.
- Skinner, B. F. (1966/1969). An operant analysis of problem-solving. I *Contingencies of reinforcement: A theoretical analysis*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- Tidligere utgitt i Kleinmuntz, B. (red.),

- Problem-solving: Research, method and theory* (s. 225-257). New York: Wiley.
- Törneke, N. (2010). Learning RFT. *An introduction to Relational Frame Theory and its clinical application*. New Harbinger Publications, Inc.
- Vignes, T. (2002). Motivasjonelle Operasjoner: En Kommentar til Jack Michaels Verbale Atferd. *Diskriminanten*, 29(4), 29-40.
- Zettle, R. D. & Hayes, S. C. (1982). Rule-governed behavior: A potential theoretical framework for cognitive-behavioral therapy. I P. C. Kendall (Red.), *Advances in cognitive-behavioral research and therapy* (s. 73-118). Elsevier Inc. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-010601-1.50008-5>
-